

Національний склад представників інтелігенції та адміністративного апарату Закарпаття за релігійною приналежністю та розмовною мовою в 1900р. (у %)

Віросповідання та розмовна мова	Адміністрація, законодавство (%)	Духовенство (%)	Освіта (%)	Охорона здоров'я (%)	Наука, література, мистецтво (%)
Греко-католики	18.4	52.4	32.8	25.7	9.0
Римо-католики	38.6	17.0	24.0	30.3	40.5
Юдеї	10.3	14.7	27.9	27.8	20.7
Реформати	30.6	15.6	13.6	13.7	24.8
Кальвіністи	1.8	0.1	1.5	2.5	3.3
Православні	0.1	0.1	0.1	-	1.7
Інші	-	-	-	-	-
віросповідання	0.2	0.1	0.1	-	-
Всього	100	100	100	100	100
Українська	1.2	12.2	7.9	13.3	-
Угорська	94.9	68.3	69.4	75.8	92.6
Німецька	1.4	9.7	18.1	5.4	5.0
Словацька	0.0	0.2	0.6	3.0	-
Румунська	2.4	9.4	3.3	2.1	0.8
Сербська	-	-	0.1	-	0.8
Хорватська	-	-	-	-	-
Інші мови	0.1	0.2	0.6	0.4	0.8
Всього	100	100	100	100	100

*Розраховано за: 27

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ВКЛЮЧЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ ДО СКЛАДУ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ

Постійна актуалізація проблем з історії України ХХ ст. є свідченням якомога зростання історичної думки: подолання застарілих концепцій і мітів, що ґрунтовані на запереченні не стільки ідеологічних доктрин досліджуваних проблем, скільки на запереченні, чи, пак, розширенні самої історіософії, історичного аналізу. Розширення джерелознавчої бази і поглиблення історичного аналізу обов'язково веде до заперечення багатьох концептуальних висновків та якісно піднімає на значно вищій рівень розуміння самої проблеми.

Дослідження історії національно-визвольного руху в Україні вимагає пов'язання і висвітлення проблем етнополітичних явищ у зв'язку з світовими геополітичними процесами. Адже ХХ століття для української нації стало етапом етнічної активізації. Про це свідчать політичні змагання українців за досягнення національно-державних перспектив. Етнічне піднесення і національне пробудження не оминуло і Закарпаття. Тому суспільно-політичні процеси 1918-1920-х років, що відбувались у краї, слід розглядати під кутом зору загальноєтнічного поступу, а не лише як явища локального значення. У 1919 році згідно Сен-Жерменського договору Закарпаття було включене до складу Чехословацької республіки, це була подія надзвичайної історичної ваги. Вона змінила державну належність краю, створила якісно нові умови його суспільно-політичного і культурного розвитку.

Саме під таким кутом спробуємо висвітлити проблему включення Закарпаття до складу Чехословацької республіки. Важливо висвітлити не самі події цього процесу, скільки очевидні і приховані фактори, що зумовили перехід краю до складу новоствореної держави, та наслідки перебування закарпатських українців у складі спільної держави чехів і словаків. Найперше це стосується цілого комплексу геополітичних чинників, що впливали прямо і опосередковано на долю цього регіону України та загалом більш глибокого осмислення світових процесів тих років, політичних тенденцій в Європі і т.ін.

У 1918 році внаслідок поразки у першій світовій війні країн Четверттого союзу та розвитку національно-визвольних рухів в Європі, виникли, а точніше, на руїнах Австро-Угорської та Російської імперій було відновлено ряд держав Центральної Європи. Ця континентальна геополітична революція була юридично узаконена Версальською мирною системою. Паризька мирна конференція відмовилась розв'язувати українську проблему. При цьому США та їх союзники посилалися на непевне становище українських державних організацій. Насправді ж самі США та їх союзники своїм баченням геополітичного розвитку Східної Європи

створили "непевне становище українських державних організацій". Влада УНР і ЗУНР були повалені, а їх терени, в тому числі і Закарпаття, були включені в чужі державні організми.

Закарпатська територіальна проблема має довгу передісторію геополітичних зацікавлень. Після 1867 року цей край знову опинився у складі відновленого Угорського королівства, яке проводило жорстку, по-суті тоталітарну політику угорського етноцентризму. Будапешт намагався чимшвидше проковтнути, тобто асимілювати, етнічно неугорську людність краю і цим увічнити його належність до Угорщини. Угорщина прагнула уладкувати територіальні володіння колишньої "Свято-Стефанської корони". З цих причин угорська влада особливо ревно стежила за тим, щоб на Закарпаття не проникали "шкідливі" впливи. Найперше це стосувалося поширення ідеї національної єдності з українцями по той бік Карпат; зародження національної антиугорської відрубної ідеології; переслідувань москвофільства і православ'я (сігетський судовий процес) як духовного підґрунтя російського імперіалізму.

З 70-х років XIX ст. українські землі Австро-Угорщини стали важливим чинником російської зовнішньої політики. Росія засобами ідейного впливу через створення релігійних осередків у формі православ'я² та планів безпосередньої територіальної анексії намагалась приділити основу українського національно-визвольного руху. Закарпаття відводилась роль плацдарму для посилення впливу Росії на її традиційному напрямі - Балканський півострів та словенської (словацько-чеський і лужницький) регіони Центральної Європи. Територіальні претензії Російської імперії на західноукраїнські землі стали однією з причин напружених російських і австроугорських відносин, що вирішувались зброєю у роки першої світової війни³.

Змінити територіальну належність Закарпаття могли лише сприятливі зовнішні обставини, головним чином такі, що виникли б у результаті російсько-австро-угорського військового конфлікту. Адже цупкі обійми угорської імперської політики практично унеможлилювали місцевий національно-визвольний рух. В умовах угорського тоталітаризму на Закарпатті в українському національному організмі появились глибокі деструкції⁴. При досить тривалій практиці цей процес міг завершитися цілковитою асиміляцією закарпатських українців. За таких умов у краї не було суспільної сили, яка б спромоглась на активні дії. Тому тільки надзвичайно сприятливі зовнішні обставини могли зупинити асиміляторську практику Будапешту і посилити започатковане українське національне відродження.

Зовсім нові обставини склалися внаслідок поразки Австро-Угорщини та її союзників у першій світовій війні. Політичний колапс охопив всі землі колишньої Австро-Угорщини. Вона втратила можливість контролювати не

тільки традиційно сильні національні рухи регіону Польщі та Чехії, але й області відносно спокійні, що не турбували в попередні роки національними рухами. Стягування Закарпаття в систему загальноімперських процесів розвитку Австро-Угорщини, що супроводжувався сильним диктатом Антанти, було тим головним і, мабуть, домінуючим фактором, що активізував внутрішні суспільні процеси в краї і вирвав його з-під панування угорців.

Національно-визвольні рухи поневолених народів в Європі стали реальним політичним фактором. У час війни встроюючі сторони підтримували визвольні рухи і визнавали право недержавних етносів країн-суперниць на самовизначення і державне відокремлення⁵. Дуже сильно національно-визвольний рух підточував могутність Австро-Угорської монархії. Особливо загрозливими були ті з рухів, які з самого початку були орієнтовані на країни Антанти, користувалися їх політичною підтримкою. Найяскравіше це простежувалось на прикладі визвольних рухів Чехії і Польщі. Ще до завершення війни В. Вільсон визначив основні ідеологічні ключі щодо принципів самовизначення поневолених народів⁶, а 14 пунктів американського президента ще більше роздмухали полум'я національно-визвольних рухів, спрямованих, головним чином, проти Австро-Угорської, Османської і Російської імперій. Логічним завершенням військово-політичного тріумфу держав Антанти у першій світовій війні була Паризька мирна конференція, яка поставила у політичний нокаут Берлін, Відень, Будапешт і Стамбул. Такий хід подій призвів до соціальних вибухів у їх метрополіях. Так, комуністична революція в Угорщині висвітлила ще одну загрозу, яка постала перед країнами-переможцями. Боячися впливу більшовиків на сході Центральної Європи, країни Антанти у квітні 1918 року ввели чехословацькі війська на чолі з французьким генералом Еніоком до західної частини Закарпаття.

Будапешт намагався утримати цей етнографічний терен України у своєму складі і після закінчення війни. Державні кола Угорщини хотіли контролювати перебіг подій і на Закарпатті. Здебільшого це проявлялося у спробі мілітарного контролю, як це було з акцією в Ясінях напередодні гуцульського повстання, в активній підтримці проугорських настроїв, в агітації, в імітуванні національних поступок для українців і т.ін⁷. Так, в грудні 1918 року Угорщина оголосила про надання країні адміністративно-територіальної автономії під назвою "Руської країни".

Та це вже було надто пізно. На шляху здійснення цієї мети став внутрішній спротив українців Закарпаття та країн Антанти. Плани Будапешта провалилися. Найбільш виразно це проявилось у час повалення радянської влади в Угорщині. Комуністична влада ослабила країну, позбавила демократичні сили авторитету. Це паралізувало і внутрішній угрофільський провід на Закарпатті, члени якого поступово втрачали активність. Значна частина колишніх угрофілів перекинулась до прочеського табору.

Наведені геополітичні процеси засвідчують, що доля Закарпаття залежала від кон'юнктури континентальних політичних процесів, що вона визначала майбуття краю. Тобто при завершенні першої світової війни в Європі різко змінилася геополітична ситуація і створила реальну можливість для виходу Закарпаття із складу Угорщини.

Закарпатська територіальна проблема набула широкого міжнародного звучання. Вище вже говорилося про прагнення Росії вийти на цей терен й ослабити австрійські і угорські політичні впливи в Центральній і Південно-Східній Європі. Напередодні та на початковому етапі війни ці втручання набули особливо гострих форм. З російськими імперськими прагненнями намагались угодити свої дії й інші суб'єкти європейської політики. Так, Румунія намагалась виторгувати землі на південь від річки Тиси, тобто частини колишньої Мараморощини. Своєрідні плани виношували і лідери чеського національно-визвольного руху. Їх проекти передбачали створення Чехословацької держави під протекторатом Росії і російського царя. Сферою своїх майбутніх державних інтересів, хоч не чітко, вони оголосили і Закарпаття. За планом Т.Г. Масарика український етнографічний масив Закарпаття західніше Ужгорода мав відійти до майбутньої Чехословацької імперії як словацька земля⁸. Він також висловив думку про доцільність майбутній державі чехів і словаків мати спільний кордон з Румунією. Особливо помпезний план майбутньої Чехословацької імперії викладав у К.Крамарджа, поданий російському цареві, згідно з яким колишня "Угорська Русь" мала належати Чехословацькій імперії.

Активізація дипломатичної боротьби наступила тоді, коли Росія - головний претендент на Закарпаття - вибула із політичної гри. Глибока економічна криза, розпад імперії та захоплення влади більшовиками передчасно поховали її імперіалістичні плани - контролювання усіх етнічних українських земель. Тільки після цього в Румунії і новостворених політичних суб'єктів УНР-ЗУНР та чеського політичного проводу, який очолив власну державу 30 жовтня 1918 року, почали лунати голоси про право на володіння Карпатською Україною. Від ефективності державотворення, зміцнення молодих державних організацій, їх визнання і підтримки міжнародними колами та ступеня зрілості і активності дипломатії залежав майбутній успіх у справі Закарпаття.

Криза російської імперії сприяла появі українського державного організму. Виникнення нового суб'єкта політики в 1917 році спочатку у формі автономії у складі Росії, а згодом переростання її в незалежну УНР відбився на настроях населення Закарпаття. Виникнення Української держави - УНР, а згодом і ЗУНР, був тим зовнішнім чинником, що сколихнув українську політичну орієнтацію на Закарпатті. Факт існування української держави сприяв зростанню української національної свідомості, що прямо вплинуло на прийняття історичних рішень народними радами та Хустським конгресом про возз'єднання краю з Українською державою. Такий хід подій в

краї перевернув всі можливі очікування. Дотепер багато істориків не можуть, а дехто свідомо не хоче оцінити цього, справді важливого рішення для подальшої долі Закарпаття. За сприятливого збігу обставин для закріплення української державності, Закарпатський край таки увійшов би до її складу. Обидві українські республіки - УНР та ЗУНР - намагались включити Закарпаття до Української держави.

Українські політичні сили завжди настоювали на тому, що Закарпаття, чи як воно тоді називалось "Угорська Русь", має входити до складу української держави. Це чітко засвідчують документи, прийняті Українською Національною Радою у Львові 13 листопада 1918 року. Уряд ЗУНР і президент Петрушевич намагались надати політичну моральну і навіть військову допомогу українським силам Закарпаття. Це засвідчується допомогою ЗУНР Гуцульській Республіці та військовим рейдом січових стрільців у напрямі на Мукачеве⁹.

Представники УНР теж відстоювали історичне та природне право цього краю перебувати у складі української держави. Про майбутню долю Закарпаття йшла мова навіть на переговорах, які вела українська делегація у Брест-Литовську¹⁰. В універсалі Директорії про об'єднання українських земель говорилось про Закарпаття як про невід'ємну частину Західно-Української Республіки, що воедино зливаються з Наддніпрянською Великою Україною¹¹. Ілько Борщак¹², П.Журавський-Граєвський¹³ та навіть антиукраїнсько налаштований американський професор прорусинської орієнтації П.Магочі¹⁴ аргументовано довели, що УНР послідовно відстоювала рішення про злуку українських земель і заявила протест спробам відірвати Закарпаття від Соборної України. Представник УНР в Парижі Г.Сидоренко передав протест УНР до ЧСР, настоював, щоб США та їх союзники врятували волевиявлення русинів-українців від 21.01.1919 року про возз'єднання з Соборною Україною, щоб ЧСР вивела свої війська із Закарпаття¹⁵. Та боротьба УНР і ЗУНР за Закарпаття не велася достатньо енергійно. Уряд Західно-Української Республіки надавав більше моральну та ідеологічну підтримку, ніж робив конкретні кроки, щоб взяти край під військово-політичний контроль української влади. Не помічалось ні великих дипломатичних зусиль, ні практичної наполегливості в поширенні влади ЗУНР на Закарпаття.

З огляду на хитке внутрішнє становище через українсько-польську війну та зовнішньо-політичну кон'юнктуру український уряд шукав підтримки навіть в Угорщині і не наважився відкрито утвердити свою владу на Закарпатті¹⁶. Згодом український уряд доволі легко уступив румунській та чеській військовій окупації краю. Рейд військ ЗУНР в напрямі на Мукачеве виявився більше патріотичним поривом, ніж плановою акцією поширення влади Західно-Української Республіки на падений бік Карпат. Таким чином, проголошення національною Радою про поширення влади ЗУНР на Закарпаття, виявилось декларативним.

Для утвердження української державності в 1918-1919 рр. були акрай несприятливі міжнародні обставини. Це позначилось на політичних орієнтаціях українців краю та на загальній інтенсивності української дипломатії по збиранню українських етнічних територій. Український народ змушений був вести війни проти агресивних імперських домагань як більшовицької і білої Росії, так Польщі та навіть військ Антанти на півдні України. З другого боку, молоді українські державні органи опинилися в стані політичної ізоляції. США та їх союзники не бажали вирішувати українське литання. При цьому знамениті 14 пунктів В.Вільсона, що теоретично обґрунтовували самовизначення націй, не поширювали самовизначення на українську націю. Негативізм щодо вирішення української проблеми, який найбільш повно виявив себе на Паризькій мирній конференції, був зумовлений кількома обставинами: по-перше, в світі, а головним чином на європейському континенті, домінували проросійські, пропольські і прочеські, по суті антиукраїнські настрої; по-друге, Європа і США давили на Україну через білі російські окуляри, бачили в Україні силу, яка доклала зусиль до руйнування могутності російської імперії та потенційного союзника Німеччини. Цього не хотіли пробачити російські емігрантські кола та союзники Росії в першій світовій війні. В країнах Західної Європи, а головним чином у Франції, поширювались антиукраїнські публікації представниками російської, польської і ряду інших національних громад¹⁷. Про антиукраїнську ідеологічну пропаганду можна говорити навіть з того, як різко був засуджений Четвертий універсал УНР чеським політичним проводом. Так, після його проголошення Т.Масарик негайно розірвав стосунки з керівництвом УНР. У "Доповідній записці про чехословацьке військо і військовополонених" він відстоював думку, що всім народам, які проживають між Німеччиною і Росією, потрібна сильна і єдина Росія¹⁸. Ніхто з великих держав Антанти не планував і не хотів розпаду Росії. Всю свою допомогу вони спрямовували на підтримку боротьби проти більшовицького режиму і нехтували національно-визвольними змаганнями століттями поневолених народів Російської імперії. Серед російських емігрантських кіл плекались надії повалення більшовицького режиму і відновлення могутності імперії. Російська політична рада, що складалась з колишніх членів Тимчасового уряду в Петрограді, 10.05.1919 р. подала меморандум до Паризької мирної конференції з претензіями на землі Східної Галичини, Буковини і Закарпаття. Представники скинутого тимчасового уряду на Паризькій мирній конференції 10 травня 1919 р. протестували проти приєднання краю до Чехословаччини, сподівався на відродження "Демократичної Росії"¹⁹.

Такі ж погляди і підходи домінували у ставленні до ЗУНГ. Місія Антанти в лютому 1919 р. чинила неймовірний тиск на західноукраїнський уряд і

вимагала від нього територіальних поступок на користь Польщі. За відмову від прийняття умов місії ЗУНР пригрозили війною з Антантою, наступом армії Галлера²⁰. Це лише короткий штрих щодо антиукраїнської політики Антанти. Саме цим укладачі Версальської мирної системи тенденційно пішли до вирішення не лише української, а загалом і закарпатоукраїнської проблеми. На рішення Паризької мирної конференції та ряду наступних конференцій вплинули такі чинники: 1) у Західній Європі і в світі загалом продовжувала домінувати стала русоцентрична орієнтація в антиукраїнській справі; 2) на позицію політичних і громадських кіл держав Антанти мали вплив польський, чеський та інші проводи національно-державних рухів, які значно вигравали перед українським визвольним рухом своєю більшою тривалістю і організованістю.

Рух за відновлення Польщі був відомий із XIX ст. Український визвольний рух для багатьох, особливо пересічних громадян Закарпаття, був невідомий. Чеський і польський визвольні рухи та їх проводи мали широко розбудовані представництва, фінансові кошти, широкі товариські зв'язки з багатьма впливовими партіями і товариствами. Через ці канали вони активно впливали на загальноєвропейську громадську думку, пропагували негативний образ українських державних змагань.

Лідери Антанти у своїх рішеннях керувались як ідеологічними настановами, так і суто прагматичними інтересами, намагались створити для себе вигідну геополітичну ситуацію. Державно-територіальна концепція повоєнного устрою Європи, що була прийнята мирною конференцією, була відбитком як певних ідеологічних схем та історичних традицій минулого, так і інтересів найбільших політичних суб'єктів, що закрили принципово нову геополітичну ситуацію в Європі. В цій моделі повоєнного державно-територіального устрою знайшла певне відображення панслов'янська ("панмосковська") ідея слов'янської імперії, що мала пов'язати усі слов'янські території в одну територіальну цілісність. Уже в 1914 р. ідею включення Закарпаття до складу майбутньої чеської держави знаходимо в державно-геополітичних проектах Т.Масарика. Інший чеський політик - Крамарж висунув ідею федеративного союзу майбутньої Чехословаччини з царською Росією²¹. Ці ідеї обговорювались Т.Масариком з представниками Румунії, Сербії і Хорватії вже в 1916-1917 рр. Коли в Росії владу захопили більшовики, стало зрозумілим, що Советська Росія не зможе претендувати на Закарпаття.

Після проголошення Центральною Радою Третього Універсалу Т.Масарик зустрівся в Києві з керівництвом УНР і обговорював з ними питання державної належності Закарпаття²². Але вже з 1917 р. чеські національно-визвольні сили популяризували ідею входження Закарпаття до складу майбутньої ЧСР. Цю ідею вони обґрунтували необхідністю існування майбутнього румунсько-чехословацького державного кордону,

якому відводилась та ж роль, що й проєктованому чесько-сербському коридору через Угорщину. Спільний румуно-чехословацький коридор та коридор через Угорщину, на думку Т.Масарика, мали об'єднати етнічні території слов'ян у спільний слов'янський простір²³.

Після розвалу Російської імперії Т.Масарик енергійно домагався приєднання до ЧСР Закарпаття, бо це створювало можливість вийти на румунський кордон. З приєднанням Галичини до Польщі Європа відновила "Річ Посполиту", що мала стати "санітарним кордоном" від більшовицької експансії. Розширенням Польщі за рахунок українських етнічних територій поляки вийшли до Збруча. Відновлена Польща не претендувала на Закарпаття, а тому його віддали ЧСР. Рішення конференції найбільш відповідали інтересам Франції, яка хотіла створити васальні держави у Центральній Європі для забезпечення континентального домінування. Польща і Чехословаччина найбільше відповідали цій ролі. Тому їх було посилено за рахунок українських етнічних територій²⁴.

Аналіз загальноукраїнської проблематики проливав світло на вирішення долі Закарпаття в 1919 році не як "terra incognita", а як небажання Антанти вирішити українську проблему. За сприятливих зовнішньо-політичних умов і закріплення української держави Закарпаття вже у 1919р. обов'язково увійшло б до її складу.

За рішеннями, що були прийняті 10 вересня 1919 року в Сан-Жермені, Закарпаття було включене до складу Чехословацької республіки. За існуючих тоді обставин це було найкращим варіантом вирішення долі Закарпаття, бо створило достатньо сприятливі умови для українського національного розвитку українців краю.

Чеська влада на Закарпатті утвердилась на ґрунті ряду факторів. Крім активності чеських політиків в справі приєднання краю до Чехословацької держави, цьому сприяли розвал Російської та Австро-Угорської імперій та протидія країн Антанти поширенню комуністичних революцій.

Тривала криза в становленні української держави, перманентна війна більшовиків і білогвардійців проти неї, відсутність морально-політичної і військової допомоги Україні з боку країн Антанти та brutальне блокування ними українського питання на міжнародній арені знесило українські державні організми. Це унеможливило об'єднання українських земель, воз'єднання з ними Закарпаття в одній державі. Такий хід подій цілком влаштував чеські політичні кола, адже практично усувався основний природний претендент на володіння закарпато-українськими землями. Угорські домагання на володіння Закарпаттям блокувались країнами Антанти, міжнародним негативізмом до Угорщини за участь її у війні на боці Четвертого Союзу, за здійснення комуністичної революції і запровадження репресивного більшовицького режиму.

Румунські домагання включення Марамороського комітату до складу Румунської держави не мали успіху. В своїх домаганнях Румунія опиралась на попередню окупацію та на міркування геополітичної доцільності. Ці претензії були відкинуті на Паризькій мирній конференції. За рішенням Ради Міністрів закордонних справ Румунія отримала тільки ті частини Мараморощини, що лежали на південь від Тиси²⁵. До того ж вона отримала цілу українську етнічну область Північної Буковини і частину українських земель, що нині входять до Одеської області.

За цих умов найбільш обґрунтованим видалось включення "Угорської Русі" до складу ЧСР. Хоча Закарпаття відокремлене від Праги значними відстанями, не не завдало творцям Чехословацької федерації теоретично обґрунтувати його включення до складу своєї держави. Чеський національний провід був ідейно і політично підготовлений до реалізації своїх домагань щодо Закарпаття. Наведені матеріали свідчать, що чеські політики концептуально були готові до включення Закарпаття до складу своєї держави ще до закінчення першої світової війни. Вони обґрунтували необхідність такого приєднання внутрішніми та зовнішньополітичними факторами. Така попередня готовність створила сприятливі умови для політичного лобювання, сприяла постійному відстоюванню своїх інтересів та активізації дипломатичної боротьби за здійснення поставленої мети - включення Закарпаття до складу ЧСР.

У приєднанні краю до Чехословацької республіки значна заслуга чеських політиків. Саме вони домоглися підтримки державних діячів країн Антанти, а завдяки політичній активності керівників національно-визвольного руху ідея приєднання Закарпаття до ЧСР була підтримана закарпатською еміграцією в США. Спираючись на цю підтримку і прихильність українського населення Закарпаття, чеські політики активно захищали свій план перед країнами Антанти. Вони зуміли здобути підтримку політичних і державних лідерів багатьох країн, зокрема таких, як Франції, Великобританії, Росії, Італії та ряду інших держав. На території Франції чеське представництво мало чітко визначений правовий статус. Від нього чеський національний рух отримав значну політичну підтримку в ході війни та по її закінченні. І навіть якщо позиція Франції визначалась суто геополітичними міркуваннями з метою ослаблення свого суперника, то це не змінює суті французької політики. Французький патронат, конкретна морально-політична і навіть матеріальна підтримка від лідерів Антанти дали можливість чехам на території Франції і Росії сформувати власні збройні формування. Таке позитивне ставлення найбільших держав світу вплинуло і на бажане для чеських політиків вирішення питання стосовно приєднання Закарпаття до Чехословаччини.

Таким чином, на державно-політичній орієнтації Закарпаття в 1918-1920рр. і в кінцевому рахунку на приєднання його до Чехословацької

республіки вирішальний вплив мали зовнішні, тобто геополітичні фактори, а не якісь внутрішньоукраїнські чинники. Перебіг подій в Європі був істотно визначальним для долі краю. Серед них найважливіші: військово-політичний крах Німеччини і Австро-Угорщини; загальний негативизм у ставленні до Відня і Будапешта; невдачі українського державного будівництва і повалення української держави в ході перманентних воєн проти українських державотворчих процесів; неспроможність українських держав (ЗУНР, УНР) відстоювати рішення українців Закарпаття про свою злуку з Соборною Україною. Приєднання Закарпаття до Чехословаччини було зумовлено й прочеською орієнтацією країн Антанти. Лідери Антанти, домінуючи на світовому Версальському конгресі, вирішували закарпатоукраїнську і загалом українську проблему з русофільських позицій, а їх перспективна політична орієнтація розглядалась з пропольських та прочеських орієнтирів. Конференція в Парижі, а згодом в Сен-Жермені, пішла на вдоволення гегемоністських устремлінь Франції, яка намагалась створити в Центральній Європі міцні територіальні розлогі, але залежні від неї держави. Саме тому українські землі Закарпаття, Буковини і Галичини були насильно включені до складу сусідніх держав, саме тому країни Антанти знехтували національними інтересами другого за численністю слов'янського етносу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Журавський-Граєвський П. Питання Підкарпатської Русі на мировій конференції в Парижі // Зустріч / Варшава. - 1990. - №1-2. - С.137.
2. Гринів О. Закарпаття в європейській політиці // Історико-геополітичний аспект. // Карпатська Україна і Августин Волошин: Матеріали міжнародної наукової конференції "Карпатська Україна - пролог відродження української держави", Ужгород, 11-12 березня 1994 р. - Ужгород, 1995. - С.90-91.
3. Витвицький С. Галичина в міжнародній політиці в 1914-1923 роках. // Український історик. - Т. XXXII. - Нью-Йорк-Торонто-Київ, Львів-Мюнхен, 1995. - С.101.
4. Химивець Ю. Закарпаття - земля української держави. - Ужгород, 1991. - С.23-26.
5. Бочковський О.І. Наука про націю // Вишкільний курс. Ч.3: Матеріали до історії розвитку суспільно-політичної думки в Україні XIX-XX ст. - Брюссель, Мюнхен, Лондон, Нью-Йорк, Торонто, 1997. - С.43.
6. Там же. - С.43-44.

7. Мушинка М. Ліцар волі. - Ужгород, 1995. - С.25.
8. Там же. - С.67, 68-69, 117.
9. Веґеш М.М. Гуцульська Республіка. Громадсько-політичні взаємини Ясінянської Народної Ради і Східної Галичини в 1918-1919рр. // Громадсько-політичні взаємовідносини Східної Галичини і Закарпаття в 1913-1919 роках: Матеріали до спецкурсу для студентів історичного факультету. - Ужгород, 1996. - С.45.
10. Віднянський С. Закарпаття у складі Чехословацької республіки: переломовий етап у національно-культурному й етнополітичному розвитку русинів-українців // Культура Українських Карпат: традиції і сучасність. Матеріали міжнародної наукової конференції, Ужгород, 1-4 вересня 1993 року. - Ужгород, 1994. - С.133.
11. Універсал Директорії Української Народної Республіки про об'єднання земель Українських. // Державні акти. Закон і право. - С.95-97.
12. Борцак І. Карпатська Україна у міжнародній грі. - Львів, 1938. - С.28.
13. Журавський-Граєвський П. Названа праця. - С.135-136.
14. Магочій П.Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948). - Ужгород, 1994. - С.220.
15. Там же. - С.220; Шандор В. Закарпаття, історично-правовий нарис від IX ст. до 1920 р. - Нью-Йорк, 1992. - С.217.
16. Веґеш М.М. Названа праця. - С.50-51.
17. Шандор В. Названа праця. - С.180-202.
18. Там же. - С.192-211.
19. Магочій П.Р. Названа праця. - С.220.
20. Витвицький С. Названа праця. - С.106.
21. Шандор В. Названа праця. С.184.
22. Магочій П.Р. Названа праця. - С.54.
23. Шандор В. Названа праця. С.184.
24. Витвицький С. Названа праця. - С.114.
25. Магочій П.Р. Названа праця. - С.62.